

μεν και ἔξομεν τὴν σωτηρίαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν καὶ τοῦ θρησκευματος, ἠθέλομεν τῇ ἀληθείᾳ ἀναδειχθῆ βλακίστατοι ἐὰν κατεκρίνομέν ποτε τὴν βασιλείαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διότι οὐδενὸς ἐφείσθη τρόπου ἵνα κατὰ τὸ δυνατόν ἐπιτύχῃ τὴν σωτηρίαν ταύτην.

Εἴπομεν ὅτι ὁ δυτικὸς κλῆρος ὑπῆρξεν ἀγέρωχος καὶ τυραννικός, ἐνῶ ὁ ἡμέτερος διετέλεσε πρῶτος καὶ μειόφρων. Ἄλλ' ἔπεται ἄρα γε ἐκ τούτου ὅτι οἱ δυτικοὶ δικαίως μὲν καυχῶνται ἐπὶ τῇ λεγομένῃ ἀνεξαρτησίᾳ τῆς παπικῆς ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, ὀρθῶς δὲ χαρακτηρίζουσιν ὡς δουρικὴν τὴν σχέσιν τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὡς εἰς πολλὰ ἄλλα ἱστορικὰ ζητήματα, συνέβη παράδοξος ἰδεῶν σύγχυσις. Ἡ δυτικὴ ἐκκλησία εὐρέθη ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ἀπέναντι ἡγεμόνων βαρβάρων, οἵτινες οὔτε τὴν ἰκανότητα οὔτε τὴν θέλησιν εἶχον οὔτε τὴν ἀνάγκην ἡσθάνοντο νὰ ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰ θρησκευτικὰ πράγματα. Ὅθεν πρὸς τοιοῦτους ἀντιπάλους ἢ πολυθρύλητος ἐκείνη ἀνεξαρτησία τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας δὲν ἦτο δύσκολον νὰ διατηρηθῇ, ἀφοῦ μάλιστα οἱ πάπαι κατήντησαν, ἐπὶ πολὺν χρόνον, νὰ ἐπιβάλωσι χεῖρα καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας. Πλὴν τούτου, διὰ τὴν ἐπὶ μακρὸν ἐπικρατήσασαν ἐν τῇ Δύσει ἀμάθειαν καὶ τὴν ὀλίγην τῶν κατοίκων αὐτῆς ἐπιτηδειότητα πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν ἔρευναν καὶ συζήτησιν, ἡ αἵρεσις μέχρι τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος προσεκτίσαστο ὀλίγους αὐτόθι ὁπαδούς, ἡ δὲ ὀρθοδοξία ἦτο ἰσχυροτάτη. Ὅθεν, δογματικῆς πάλης ἐν τῇ Δύσει μὴ ὑπαρχούσης, ἡ παπικὴ ἐκκλησία οὐδὲ ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ δεῖξη τὴν ἐν τοιαύτῃ πάλῃ ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Ναὶ μὲν ἐπὶ τέλους ὑπερεμάχησε γενναίως ὑπὲρ τῶν κοσμικῶν αὐτῆς συμφερόντων, ἀλλ' ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ἀπέδειξεν οὐχὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, ἀπέδειξε μόνον τὴν πλεονεξίαν. Εἶναι πρὸς τούτους ἀληθὲς ὅτι ἀνέκαθεν δὲν ἔπαυσεν ἀντιπολιτευομένη πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλλα τοιαύτη ἀντιπολίτευσις ἦτο εὐκολωτάτη, τὸ μὲν διότι ἐγένετο πρὸς ἡγεμόνας πόρρω διατελοῦντας, ἀπὸ τῶν ὁποίων οἱ πάπαι σπανίως εἶχόν τι νὰ φοβηθῶσι, τὸ δὲ διότι αἱ συζητήσεις περιστρέφοντο περὶ αἰρέσεις καὶ δοξασίας, ἐντελῶς ἀλλοτρίας εἰς τὴν Δύσιν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, οἱ πάπαι, ἰστάμενοι ἐπὶ χώρου ἀσφαλοῦς καὶ ἐκεῖθεν θεωροῦντες ἐν ἀνέσει τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν κλυδωνιζομένους ἐν πελάγει τρικυμώδει καὶ ἀγωνιζομένους ἐκ παντὸς τρόπου νὰ σώσωσι τὸ καταποντιζόμενον σκάφος, ὠργίζοντο καὶ κατεκραύγαζον, καὶ κατεδίκαζον τοὺς θαλασσομαχοῦντας, ὁσάκις οὗτοι περιήρχοντο εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην ἐκβολῆς τινος, ὡς λέγουσιν οἱ ναυτικοὶ νόμοι, ἢ ἄλλης θυσίας, ἵνα ἀποφύγωσι τὸ ὄλοσχερὲς ναυάγιον.

Τοιαύτη τῆς ἐκκλησίας ἀνεξαρτησία εἶναι εὐκόλος, ἀλλ' ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἶχον ἄλλως τὰ πράγματα. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ αἱ αἰρέσεις ἦσαν ἀδιάλειπτοι, ποικίλαι καὶ ἰσχυραὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὁπαδῶν· ἔξωτερικοὶ δὲ ἐχθροὶ ἀλλόθρησκοι ἐζήτουν ἀπαύστως νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν ἐμφυλίων τούτων ἐρίδων· ὥστε ἡ διαιτητικὴ ἐπέμβασις τῆς βασιλείας μεταξὺ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς αἰρέσεως, κατήντησεν ἀφευκτος. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως ταύτης ἡ βασιλεία ἐπέβαλεν ἄρα γε διὰ μιᾶς καὶ ἄνευ ἀντιρροφῆσεως τινος τὴν ἰδίαν θέλησιν εἰς τὰ ἀντιμαχόμενα μέρη; Τὸ πλῆθος καὶ ἡ ἀκμὴ τῶν αἰρέσεων μέχρι τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος μαρτυροῦσιν ὀπόση παρ' ἡμῖν ἐξηκολούθησεν ἐλευθερία περὶ τὰς θρησκευτικὰς συζητήσεις, ἐλευθερία ἥμισυ συμβιβαζομένη πρὸς τὸ δουρικὸν φρόνημα τὸ εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ἀποδιδόμενον. Ἀφ' ἑτέρου πολλάκις ὁ ὀρθόδοξος κλῆρος ἀντεπολιτεύθη πεισματωδέστατα εἰς τὴν βασιλείαν καὶ μετ' ὀλίγον θέλομεν

